

Herstel van leefgebieden voor de gladde slang

Inleiding

Het leefgebied van de gladde slang is sterk ingekrompen, de soort staat dan ook op de Rode Lijst in de categorie "Bedreigd". Gladde slangen komen vooral voor op heideterreinen en hoogvenen en stellen een aantal specifieke eisen aan hun habitat. Onder andere in de provincie Noord-Brabant komt de soort voor. Hier wordt in een intensief en innovatief samenwerkingsverband tussen provincie, beheerders, vrijwilligers en RAVON gewerkt aan herstel van dit leefgebied, zelfs over de landsgrens heen. Ook veel andere karakteristieke soorten, zoals bont dikkopje, veldkrekkel en nachtzwaluw, blijken hiervan te profiteren. Tijdens deze veldwerkplaats delen onderzoekers en beheerders hun kennis en ervaringen.

Uiterlijk, verspreiding en habitat

De gladde slang is een slanke, bruine slang met donkere vlekken en strepen. De slang heeft een ronde pupil, een oogstreep en gladde schubben. De staart is geleidelijk versmallend en de slang wordt meestal niet langer dan 70 cm. De gemiddelde leeftijd is 5-9 jaar, maar er zijn dieren van 15 jaar en ouder bekend. De gladde slang is niet gevaarlijk of giftig, ze eet kleine zoogdieren en hagedissen. De soort komt nog voor in heide- en hoogveengebieden in Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Van de Utrechtse Heuvelrug (Utrecht en Noord-Holland) is de gladde slang al sinds lange tijd verdwenen. In Noord-Brabant is de soort aanwezig in het Grenspark De Zoom-Kalmthoutse heide, in de omgeving van Zundert, de Peelvenen en de Kempen. Rondom Bladel, en over de grens in België, zit een vrij grote populatie. Dit is ook het gebied dat bezocht is tijdens deze Veldwerkplaats.

De gladde slang is in het noordwestelijk deel van zijn verspreidingsgebied sterk gebonden aan droge, zonnige habitats waaronder heidevelden, rotswanden en stapelstenen muurtjes rond bijvoorbeeld wijngaarden. Behalve in deze droge habitats wordt de soort ook in een aantal hoogveen-

restanten in Nederland en Duitsland aangetroffen. Vermoedelijk kwam de soort vroeger in onaangetaast hoogveen vooral in de drogere randzones voor, omdat de hoogveenkern te nat is voor overwintering. Door de aanleg van dijkes en paden en de sterke ontwatering, zijn de mogelijkheden om dieper door te dringen in het veen, sterk vergroot. Voorbeelden van belangrijke habitats zijn droge, structuurrijke heide, vergraste delen van heideterreinen, drogere delen in natte heide en hoogveen en open plekken en brede bermen in bossen en jonge aanplant.

Bescherming gladde slang

De afgelopen eeuw is de soort achteruitgegaan. De oorzaken hiervan zijn grootschalige ontginningen van heide en hoogveen, versnippering, overmatige vergrassing en maatregelen ter bestrijding van vergrassing zoals grootschalig plaggen en overbegrazing. In het algemeen is op terreinen waar begraaasd wordt de heide en het gras te kort en is er te weinig structuur voor de gladde slang om te zonnen, schuilen en foerageren. Dit is uiteraard niet overal zo en is ook afhankelijk van de duur van de begrazing, de soort waarmee begraaasd wordt en van de ervaring van de herder. Om de gladde slang te beschermen is er in Brabant door RAVON, in opdracht van de Provincie een Soortbeschermingsplan opgesteld. Veel partijen zijn hierbij betrokken: deskundigen, vrijwilligers, beheerders en eigenaren zoals bijvoorbeeld Staatsbosbeheer, diverse gemeenten zoals Reusel-de Mierden, Bladel en Bergeijk, Bosgroep Zuid Nederland, Natuurmonumenten, particuliere grondeigenaren en RAVON zelf. Ook zijn aangrenzende gebieden in Vlaanderen in het plan meegenomen. Dit uitgebreide traject heeft geresulteerd in aanbevelingen op een heel concreet niveau, waarbij naast de wensen van de gladde slang ook andere soortseisen meegenomen zijn. Deze concrete insteek heeft geresulteerd in de uitvoering van veel maatregelen en een erg enthousiast netwerk van betrokkenen.

Beheer

Zinvolle maatregelen zijn bijvoorbeeld

- creëren van open plekken in het bos
- bosranden structuurrijk maken (rafelig uitkappen)
- gefaseerd openhouden van kleine heideterreintjes in het bos (functie als stapstenen)
- gefaseerd openhouden van bermen (functie als corridor)
- het ontwikkelen van structuurrijke overgangen tussen heide en bos
- kleinschalig heidebeheer met weinig ingrepen, rust is belangrijk voor de soort
- terughoudendheid met begrazing, weloverwogen inzetten
- de vergrassing op plekken zijn gang laten gaan
- het na werkzaamheden laten liggen van plagsel- of maaiselhopen, of takkenhopen met maaisel of plagsel erop
- het creëren van droge plekken in hoogveenrestanten
- het toepassen van vooraf vastgestelde rijpaden, stapelplekken voor hout en parkeerruimte voor machines, waardoor de nog aanwezige geschikte plekken in een gebied dat voor herstelmaatregelen in aanmerking komt, in stand blijven. Het is belangrijk om op de vierkante meter de variatie aan te brengen, dus op zeer kleine schaal.

Maatregelen omgeving Groote Cirkel

Bij de Groote Cirkel, gemeente Reusel-de Mierden, is 22 ha bos omgevormd naar heide. Het bos is geveld en afgevoerd, en vervolgens is er op delen geplagd. Het is belangrijk een aannemer mee te nemen in het gewenste beeld, dat draagt bij aan een succesvolle uitvoering. In dit gebied is na de omvorming een groot gedeelte van de 22ha 'geharkt', waarbij ook de laatste takjes op rillen zijn gelegd. Normaal bij werkzaamheden blijft er veel tak- en tophout liggen, dat is niet gunstig voor het gewenste heideherstel en vervolgbeheer. Na de eerste inrichting is het van belang om in het vervolgbeheer het gebied voldoende open te houden. Er moet dan ook rekening gehouden worden met hogere kosten voor beheer. In dit gebied in Reusel wordt niet gewerkt met schapenbegrazing. Begrazing en reptielen zijn een lastige combinatie. Als er schapen worden ingezet, dan zou dat een gescheperde kudde moeten zijn, en niet in een raster. Sommige beheerders werken veel met vrijwilligers, uit kosten oogpunt maar ook voor draagvlak bij het grote publiek. Het is wel belangrijk om in een vrijwilligersgroep genoeg aandacht en uren te steken.

In hetzelfde bosgebied in Reusel heeft de beheerder corridors aangelegd door brede stroken (ca 30m) bos weg te kappen. Deze corridors hebben verschillende functies, ze

fungeren als ecologische verbindingzone, als exploitatiewegen voor de houtoogst om hout te kunnen stapelen. Ook zijn het calamiteitenroutes en is de afwisseling aantrekkelijk voor de recreant.

Ook Staatsbosbeheer heeft in dit gebied een aantal corridors aangelegd, door in brede stroken bos te verwijderen. Zo wordt een mogelijk habitat voor de Gladde Slang gecreëerd. Staatsbosbeheer signaleert bij de aanleg van een deze en andere corridors, waarbij geplagd wordt, dat het verwijderen van plagsel ook betekent het verwijderen van voedsel, zoals vitamines en mineralen (bv fosfor). Dit verstoort de mineralenbalans tussen stikstof en fosfor, waardoor een sterfte optreedt bij de aanwezige fauna, deze krijgen dan niet de mineralen die ze nodig hebben. Vooral de bulk aan insecten, en vervolgens dus ook andere soorten, lijdt hieronder.

Resultaten

De resultaten van de maatregelen van het Soortbeschermingsplan in Brabant zijn goed, de aantallen waarnemingen van de gladde slang gaan omhoog, al reageert deze soort traag op dit soort ontwikkelingen (N.B. gemidd. 6 jongen per vrouwtje per 2 jaar!). In het kader van het Soortbeschermingsplan is er intensief, op perceelsniveau, advies gegeven aan de particuliere eigenaren. Deze intensieve advisering werkte goed. Een andere winst van het Soortbeschermingsplan is de totstandkoming van het Platform gladde slang. In gebiedsprocessen zijn de concrete maatregelen van belang, maar evenzeer de betrokkenheid van de streek en de samenwerking en afstemming tussen beheerders van naast elkaar gelegen gebieden. Ook communicatie over de werkzaamheden die plaatsvinden is belangrijk, het is aan te raden een gedeelte van het budget van een project te reserveren voor voorlichting.

Naast de gladde slang zijn er andere kritische en karakteristieke soorten die ook van deze maatregelen hebben geprofiteerd zoals levendbarende hagedis, veldkrekkel, nachtzwaluw en bont dikkopje. Het lukte tijdens de Veldwerkplaats om een volwassen en jonge gladde slang te zien. Dat was voor het merendeel van de aanwezigen hun eerste kennismaking met deze soort.

Meer informatie

Deze veldwerkplaats heeft plaatsgevonden op 13 september 2013 te Bladel. De sprekers waren: Jeroen van Delft (RAVON), Jap Smits (Staatsbosbeheer) en Nienke de Kort (Bosgroep Zuid Nederland). Excursieleider: Jan Rots (Bosgroep Zuid Nederland). Opsporen gladde slang: Arnold van Rijsewijk (RAVON).

Op www.ravon.nl/Soorten/Reptielen/Gladdeslang vindt u enige achtergrondinformatie over deze slang, het Brabantse beschermingsplan en de digitale nieuwsbrieven over het beschermingswerk.

Tekst en foto's: Petra Schmitz (Bosgroep Zuid Nederland)

